

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙ

ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

*«Άνθρωπος και λιμνοθάλασσα:
μια διαρκής σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης»*

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

2009

Copyright

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
Ι.Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΟΛΓΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΓΕΩΡΓΟΥ
Δεκέμβριος 2009

Διεύθυνση

Εργατικές Κατοικίες 3, Λιμάνι,
30200 – ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ
Τηλ.: 26310 23 048 & 26310 23 675
Fax: 26310 23 048
E-mail: mail@kpe-mesol.ait.sch.gr
www.kpemesol.gr

Εκτύπωση:

Γραφικές Τέχνες Κασσαβέτης
Αρχ. Δαμασκηνού 65, Μεσολόγγι
Τηλ.: 26310 28949

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας.

ISBN 978-960-98899-4-0

**Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το παρόν χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Πράξης «ΚΕΝΤΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΚΠΕ)-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ», το οποίο υλοποιείται μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΤΕΥΧΟΣ ΙΙ

ΟΛΓΑ Θ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΓΕΩΡΓΟΥ

Φιλολόγος,
μέλος της Παιδαγωγικής Ομάδας
του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Ι.Π. Μεσολογγίου

Ι. Π. Μεσολογγίου 2009

Παρουσίαση 1η

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΡΝΑΙΑΣ

Επιμορφωτικό Σεμινάριο Β' Επιπέδου με θέμα: *«Εκκλησία και Περιβάλλον».*

Θεματική ενότητα: *«Λιμναία οικοσυστήματα και λιμνοθάλασσες της Ελλάδας».*

Αρναία, 28 Νοεμβρίου 2009

Παρουσίαση 2η

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ Ι.Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

Εισαγωγικό Σεμινάριο για εκπαιδευτικούς Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης

με θέμα: *«Βιωματική και μεθοδολογική προσέγγιση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση».*

Θεματική Ενότητα: *«Περιβαλλοντική προσέγγιση της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου-Αιτωλικού».*

Μεσολόγγι, 18 Δεκεμβρίου 2009

ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ

*«Άνθρωπος και λιμνοθάλασσα:
μια διαρκής σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης»*

Προσεγγίζοντας σήμερα την έννοια περιβάλλον, ουσιαστικά εξετάζουμε τη σχέση που ανέπτυξε διαχρονικά ο άνθρωπος με αυτό, καθώς ο τρόπος με τον οποίο το διαχειρίστηκε τα τελευταία χρόνια διατάραξε την προϋπάρχουσα αρμονία και θα πρέπει τώρα να ενεργήσει υπεύθυνα ώστε να το διαφυλάξει.

Επιχειρώντας να παρουσιάσει κανείς τη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου, ουσιαστικά θα πρέπει να μιλήσει για πάρα πολλά πράγματα μαζί. Εδώ ο φυσικός πλούτος συναγωνίζεται την ομορφιά του φυσικού δημιουργήματος και ο πολιτισμός που αναδύεται απ' τα νερά της συμπορεύεται με την ιστορία της, που την ανέδειξε σε κολυμβήθρα της ελευθερίας.

Πρόκειται για ένα πολύπλοκο και εξαιρετικά δυναμικό οικοσύστημα, όπου οι υδρολογικές συνθήκες και η αλατότητα του νερού μεταβάλλονται συνεχώς. Βρίσκεται στο νοτιοδυτικό άκρο του νομού Αιτωλοακαρνανίας και αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου συμπλέγματος υδροτόπων έκτασης 220.000 στρεμμάτων. Φυσικά της όρια είναι ο ποταμός Αχελώος και ο ποταμός Εύηνος, ενώ νότια οριοθετείται από τους φυσικούς φραγμούς των λουρονησίδων της Τουρλίδας, του Βασιλαδιού, του Άη Σώστη, του Κόμματος, του Σχοινιά, του Προκοπάνιστον, της Θολής και του Λούρον, μέσω των οποίων εξασφαλίζεται η επικοινωνία με την ανοικτή θάλασσα.

Πρόκειται για τη μεγαλύτερη ενιαία λιμνοθάλασσα στην Ελλάδα, με έκταση 140.000 στρέμματα και βάθος ρηχό, που κυμαίνεται από 0,30 εκατοστά έως ένα μέτρο και εξήντα εκατοστά (1,60 μ.), εκτός από τη λισσα Αιτωλικού που έχει μέγιστο βάθος 28 μέτρα, εξαιτίας των διαφορετικών διεργασιών σχηματισμού της. Κατά περιοχή, η λιμνοθάλασσα αναφέρεται με ιδιαίτερη ονομασία, οπότε έχουμε τη λισσα της Κλείσοβας ανατολικά, την κεντρική λισσα του Μεσολογγίου, τη λισσα του Αιτωλικού βόρεια, και τις Γουρρονοπούλες και τον Παλιοπόταμο δυτικά.

Η εικόνα της περιοχής έχει αλλάξει πολλές φορές μέχρι σήμερα και είναι σίγουρο ότι θα αλλάξει συνεχώς και στο μέλλον, ακολουθώντας το νόμο της αδιάκοπης μεταβολής. Με βάση γεωλογικούς χάρτες, ιστορικές πηγές και παλιότερες αναφορές περιηγητών στην περιοχή, γυρίζοντας αρκετά πίσω στο χρόνο, θα πρέπει να φανταστούμε τις ακτές πολύ πιο μέσα στη σημερινή χερσαία έκταση. Θα πρέπει να φανταστούμε μια τελείως διαφορετική ακτογραμμή, διαφορετική θαλάσσια μορφολογία και πολλά νησιωτικά συμπλέγματα, τα οποία σήμερα αποτελούν λόφους ή λοφοσειρές της ηπειρωτικής έκτασης.

Μια κατά προσέγγιση αποτίμηση της περιοχής, πριν η ενεργός δράση των ποταμών Αχελώων και Επήθων διαμορφώσει τη λιμνοθάλασσα έτσι όπως τη γνωρίζουμε σήμερα.

Ολόκληρη η περιοχή είναι το αποτέλεσμα της ενεργούς δράσης των δύο ποταμών, πριν η κατασκευή των φραγμάτων του Αχελώου ανακόψει την αρχική ροή του και πριν ο Εύηνος «αδειάσει» στο ταξίδι του προς την Αττική. Με τις συνεχείς προσχώσεις τους δημιουργούσαν συνεχώς καινούρια γη, επιβεβαιώνοντας το μύθο του μητροκτόνου Αλκμέωνα, που οι δελφικοί χρησμοί τον οδήγησαν στην Αιτωλία, στη χώρα που δεν την είχε δει ακόμα ο ήλιος ως την ημέρα της μητροκτονίας.

Ιδιαίτερα η ακατάσχετη ορμή του «Αργυροδίνη» Αχελώου, «Αργυροδίνη» εξαιτίας της φέρουσας ικανότητάς του και σε ποσότητα νερού όλη τη διάρκεια του χρόνου, αλλά και σε φερτά υλικά, άλλαξαν συνεχώς τη δομή και τη μορφολογία της περιοχής, αποτελώντας τη γενεσιουργό δύναμη για ένα εκτενές σύμπλεγμα από γλυκόβαλτους, αλμυρόβαλτους, λασποτόπια, υδροχαρή δάση, αμμοθίνες, αλυκές, νησίδες και λουρονησίδες, παραποτάμιους και παραλίμνιους βιότοπους, μεγάλες εκτάσεις θαλάσσιου βυθού με βλάστηση Ποσειδωνίας και απόκρημνες βραχώδεις ακτές με ενδημική βλάστηση.

Αχελώος

Δημιουργήθηκε σταδιακά ένα τεράστιο βιολογικό εργαστήριο, διατηρημένο ακόμα σε μεγάλο βαθμό, όπου ζουν μόνιμα ή περιοδικά μεγάλοι πληθυσμοί ορνιθοπανίδας και όπου αναπτύσσονται οι ιδιαίτερες φυτοκοινωνίες των λιμνοθαλασσινών οικοσυστημάτων, υποστηρίζοντας πλούσια βιοποικιλότητα.

Το παράδειγμα της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου αποτελεί από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις όπου η φύση εργάστηκε ακατάπαντα δημιουργώντας ένα από τα πλέον παραγωγικά οικοσυστήματα του Πλανήτη.

Μέσα από τη διαρκή πάλη του γλυκού νερού των ποταμών και του αμυρνού της ανοικτής θάλασσας, υπό την επίδραση των νότιων και νοτιοδυτικών ανέμων που πνέουν πάντα στην περιοχή, καθορίστηκαν τα όρια της λιμνοθάλασσας εκεί όπου η κόντρα των κυμάτων και του θαλάσσιου ρεύματος συναντούσε το ρεύμα των ποταμών, φρενάροντας τα φερτά υλικά και δημιουργώντας τις λουρνησίδες που την προστατεύουν από την ανοικτή θάλασσα.

Νότιο μέτωπο της λιμνοθάλασσας - Παλιοπόταμος.

Η αδιατάρακτη γαλήνη της λίσσας, που δημιουργεί την αίσθηση ότι εδώ η φύση αναπαύεται, δεν είναι παρά το αποτέλεσμα συνεχών διεργασιών, ενώ η αρμονία που αποδίδεται στο περιβάλλον μέσα από τη διαρκή πάλη φυσικών στοιχείων και βιολογικών ειδών στον αγώνα τους να κυριαρχήσουν, έρχεται να επιβεβαιώσει τη σοφή νομοτέλεια που διέπει τη φύση.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
άπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
επαγγελματική και Διά Βίου Μάθηση
| συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σε εποχές περασμένες, η αξία της λιμνοθάλασσας προσδιορίστηκε από τις πολλαπλές λειτουργίες της, που υποστήριξαν τη ζωή σε όλες της τις εκφάνσεις. Αποτελώντας χώρο ζωτικής σημασίας, πολύ περισσότερο για παλιότερες κλειστές κοινωνίες που η οικονομία τους βασιζόταν αποκλειστικά στους εντόπιους φυσικούς πόρους, η λιμνοθάλασσα λειτούργησε ως πόλος έλξης για την ανάπτυξη οικισμών. Η οικονομική και κοινωνική στάθμη των κατοίκων της περιοχής συνδέθηκε άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο με την εκμετάλλευση των πόρων της λιμνοθάλασσας, που υπήρξε η κυριότερη πλουτοπαραγωγική πηγή της Νότιας Αιτωλίας από την αρχαιότητα ακόμα, γι' αυτό και η συνδεδεμένη με αυτή ανθρώπινη δραστηριότητα ανικνεύεται από τα προϊστορικά χρόνια.

Το Νεώριο των Ονιαδών.

Τα νεότερα χρόνια, η λιμνοθάλασσα διαδραμάτισε έναν ξεχωριστό ρόλο για μια καινούρια πόλη, που στην κυριολεξία αναδύθηκε από τον υγρότοπό της και δομήθηκε πάνω σε τρεις λουρονησίδες - φυσικά άσυλα. Η λιμνοθάλασσα αποτέλεσε το γενεσιουργό αίτιο της δημιουργίας της πόλης του Μεσολογγίου, καθώς η μορφολογία του φυσικού της περιβάλλοντος λειτούργησε ως «θώκος» για την ασφαλή εγκατάσταση των κατοίκων της γύρω περιοχής όταν εμφανίστηκε ο τουρκικός κίνδυνος, οπότε και στάθηκε επιβεβλημένη η μετακίνηση πληθυσμών.

Οι τρεις λουρονησίδες, αποκομμένες από την ενδοχώρα, απρόσιτες επίσης για τα μεγάλα καράβια από τη μεριά της ανοικτής θάλασσας, περιτριγυρισμένες από βάλτους και κρυμμένες από τη μεριά της ξηράς από πυκνό δάσος αγριελιών και βελανιδιών, λειτούργησαν ως καταφύγιο τα δύσκολα χρόνια της ανασφάλειας και των πολλαπλών κινδύνων είτε από χερσαίους εισβολείς είτε από πειρατές.

Και αργότερα, τα χρόνια της επανάστασης, ο αλιτενής χαρακτήρας της λιμνοθάλασσας εξίσου αποτέλεσε το βασικότερο αμυντικό πλεονέκτημα απέναντι στον οργανωμένο στόλο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, κρατώντας μακριά τα μεγάλα καράβια και καθιστώντας αδύνατο τον από θαλάσσης αποκλεισμό.

*Μήτηρα ζωοποιός η λιμνοθάλασσα, απ' τα νερά της αναδύθηκε
ο πλούτος της, δένοντας στα μάγια της τις τύχες των ανθρώπων,
γλυκαίνοντας το μόχθο τους με τ' αγαθά της. Υποκλίθηκαν στη δύ-
ναμή της και αφέθηκαν στους νόμους της, αλιεύοντας με την
αμπώτιδα, αρμενίζοντας στην πλημμυρίδα, προσφέροντας στολί-
δια στο ναό της τα λιμάνια και τα караβοστάσια της, τα ναυπη-
γεία και τα σκάφη της, αναδεικνύοντάς τη σε αρχόντισσα των θα-
λασσών, βασίλισσα στις λίμνες.*

Τα καρβονάτια και τα λιμάνια που αναπτύχθηκαν στη λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου τα χρόνια της εμποροναυτικής ακμής της πόλης.

Η λιμνοθάλασσα στήριξε το εμπόριο, τη ναυτιλία και τη ναυπηγική. Μέσα απ' τα μυστικά περάσματα των καναλιών της ο στόλος της διέπλευσε τα μεγαλύτερα εμπορικά λιμάνια της Μεσογείου, αποδίδοντάς της την τιμή της μεγαλύτερης ναυτικής δύναμης της Ελλάδας του δεκάτου ογδόου αιώνα και της πρώτης οργανωμένης εμποροναυτικής δύναμης του Νεοελληνισμού, κομίζοντας μαζί με τα αγαθά της λιμνοθάλασσας και τον πολιτισμό της «Φωτισμένης Ευρώπης», προάγοντας την πόλη σε μεγάλο πνευματικό κέντρο πανελληνίας ακτινοβολίας.

Και παράλληλα με αυτό τον «αστικό πολιτισμό», μπορούμε να μιλάμε και για έναν ιδιαίτερο ακόμα «πολιτισμό της λιμνοθάλασσας», που εκφράστηκε μέσα από ένα σύνολο εθίμων και ηθών, δια των οποίων οι ψαράδες και οι οικογένειές τους επικοινωνούσαν, αναπαρήγαγαν κοινωνικές σχέσεις και εδραίωναν την εσωτερική τους συνοχή.

Ένα σύνολο από γιορτές, τάματα και λατρευτικές πράξεις που συνόδευαν την καθημερινότητα της αλιείας, δηλώνουν το ισχυρό πολιτισμικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε γύρω από την εργασία και τη ζωή των ψαράδων.

Παραδοσιακή αλατοσυγκομιδή

Η αλοπηγία, η αλιεία, η συντήρηση αλιευμάτων (παστών ψαριών και αυγοτάραχου) και ένα πλήθος συναφών τεχνών και επαγγελμαμάτων υπήρξαν επίσης δραστηριότητες που χάνονται στην ιστορία της λιμνοθάλασσας, δημιουργώντας ισχυρή παράδοση.

Φόρτωση αλατιού στη λιμνοθάλασσα

Αλίευση δολώματος με λάζαρο

Οι πελάδες (πασσαλόπηκτες καλύβες των ψαράδων), οι γαΐτες και τα σταφνοκάρια, τα ιβάρια (ιχθυοτροφεία) αποτελούν δείγματα ιδιαίτερης λιμνοθαλασσινής αρχιτεκτονικής και ντόπιας αλιευτικής τεχνικής.

Πελάδα

Ανάπτυξη διβαριού στη λιμνοθάλασσα της Κλείσοβας

Ωστόσο, παρά τον καθοριστικό ρόλο που έπαιξε διαχρονικά στην περιοχή, η λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου δεν ξέφυγε από την κοινή μοίρα των υγροτόπων. Δέχτηκε πολλές ανθρώπινες επεμβάσεις σε εποχές που η ύπαρξη υγροτόπων ισοδυναμούσε με εστίες μόλυνσης και η θεραπεία της ελονοσίας παρέπεμπε στην αποξήρανση ελών, βάλτων και κάθε έκτασης που συγκέντρωνε νερά μικρού βάθους. Ότι η φύση χρειάστηκε εκατομμύρια χρόνια για να δημιουργήσει, ο άνθρωπος το κατέστρεψε μέσα σε λίγες δεκαετίες μόνο, ξεπερνώντας τα όρια της κοινής παραφροσύνης.

Έτσι, ενώ το Μεσολόγγι ξεκίνησε το δέκατο πέμπτο αιώνα ως νησιωτική πόλιν, προεπαναστατικά είχε ήδη εξελιχτεί σε χερσόνησο, στερεοποιώντας οι κάτοικοι κομμάτια του υγροτόπου. Στην εκπνοή του δεκάτου ενάτου αιώνα (1881) η λιμνοθάλασσα θα κοπεί στα δύο με την κατασκευή του δρόμου της Τουρλίδας, προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα των θαλάσσιων μεταφορών και της σύνδεσης της πόλης με την ανοιχτή θάλασσα, όμως η επέμβαση αυτή δυσκόλεψε κατά πολύ την κυκλοφορία των νερών της λιμνοθάλασσας, δημιουργώντας σοβαρά προβλήματα στο άλλοτε υγιές ενιαίο οικοσύστημα. Ο βασικός είσοπος της πόλης που θα διανοικτεί κατά μήκος του δρόμου της Τουρλίδας για να κατασκευαστεί το λιμάνι θα αποκόψει με τη σειρά του μέρος απ' τη δαπέλα της λίμνης, ενώ τα υλικά από την εκβάθυνση του διαύλου θα δημιουργήσουν το τεχνητό νησί της Τουρλίδας, στενεύοντας ακόμα περισσότερο την απεραντοσύνη του τοπίου, της άπλης λιμνοθάλασσας το φως.

Οι επεμβάσεις αυτές ωστόσο θα αποδεικνύονταν τελικά μικρό κακό μπροστά στις επεμβάσεις μεταξύ του 1960-1974 που στέγησαν από τη λιμνοθάλασσα πολύ μεγάλα τμήματά της. Εκτεταμένες επιχωματώσεις και αποξηράνσεις σε υλοποίηση του σχεδίου Μάρσαλ (1954), που προέβλεπε αποξήρανση όλου του υγρότοπου και μετατροπή του σε καλλιεργούμενη γη, θα μεταμορφώσουν την μεν περιοχή γύρω από την πόλη κατ' αρχήν σε αλίπεδα και ύστερα σε οικόπεδα, ανατολικά δε και δυτικά τμήματα της λιμνοθάλασσας σε εκτενείς πεδιάδες, προκαλώντας ανεπανόρθωτα πλήγματα στο οικοσύστημα και αφαιρώντας για πάντα τη σπάνια γραφικότητα και ομορφιά του. Έτσι, μαζί και με την επέκταση των αλυκών στην κεντρική λιμνοθάλασσα, τελικά θα χαθεί για πάντα το 41% του αρχικού υγροτόπου και θα περιοριστεί η λιμνοθάλασσα στο 59% της συνολικής έκτασης, δηλαδή στα 140.000 στρ. περίπου.

Παράλληλα με την «ποσοτική υποβάθμιση», μια σειρά από ανθρώπινες επεμβάσεις επιβάρυναν και την ποιότητα των υδάτων της, με πλέον χαρακτηριστικότερη τη συγκέντρωση και καύση των σκουπιδιών της πόλης μέσα στην καρδιά της λιμνοθάλασσας για πάρα πολλά χρόνια. Επιπλέον, η συνεχιζόμενη ρύπανση (βιομηχανική, αστική, γεωργική), η ανεξέλεγκτη βόσκηση και πολλές ακόμα δραστηριότητες έρχονται να συμπληρώσουν το μακρύ κατάλογο των ανθρώπινων πιέσεων στο οικοσύστημα της λιμνοθάλασσας.

Σε άλλες περιπτώσεις η ανθρώπινη δράση διατάραξε το ισοζύγιο αλμυρού και γλυκού νερού που καθορίζει την ποικιλία των οικοτύπων της λιμνοθάλασσας. Η κατασκευή των φραγμάτων του Αγίου Δημητρίου στον Εύηνο για να υδροδοτηθεί η πρωτεύουσα, και του Αχελώου στα Κρεμαστά, στο Καστράκι και στο Στράτο για τη λειτουργία των ομώνυμων υδροηλεκτρικών σταθμών της ΔΕΗ, ανέκοψαν τη φυσική ροή του ποταμού και τη φέρουσα ικανότητά του, μειώνοντας αισθητά την ποσότητα των φερτών υλικών και προκαλώντας την αδρανοποίηση της εκβολής τους. Και το χειρότερο, ιδιαίτερα στην περίπτωση του Αχελώου, προκάλεσαν την εξασθένηση των λουρονησίδων και τη διάβρωσή τους από τη δράση των κυμάτων, ενώ για να διατηρηθούν ενισχύθηκαν με λιθορριπή και μοιάζουν περισσότερο με αναχώματα.

Σήμερα, μετά από τόσες επεμβάσεις, τα πράγματα έχουν αλλάξει κατά πολύ στην άλλοτε σφύζουσα λιμνοθάλασσα. Το μόνο εναπομείναν λιμάνι της, στην πόλη, εξυπηρετεί περιορισμένες ανάγκες, διεκδικώντας εκ νέου την παλιά του αίγλη μέσα από την κατασκευή και λειτουργία της μαρίνας πρόσφατα. Η γενικευμένη χρήση της μηχανής στην αλιεία επρόκειτο να φέρει αισθητές αλλαγές στην παραγωγική δραστηριότητα της λιμνοθάλασσας, αντικαθιστώντας το σταλίκι με τις μηχανές ή τις καλαμωτές με το πλαστικό πλέγμα, και κυρίως επιφέροντας κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές καθώς αποδεσμεύτηκε χρόνος και εργατική δύναμη από το σώμα των εργατών της λίμνης, αν και η τεχνική των ιβαριών ή της αλοπηγίας παραμένουν κατά βάση ίδιες.

Η ποσότητα και η ποιότητα της αλιευτικής παραγωγής της λιμνοθάλασσας έχει μειωθεί αισθητά και δύσκολα μπορεί να εξασφαλίσει την επιβίωση των επαγγελματιών ψαράδων, ο αριθμός των οποίων μειώνεται συνεχώς, παρόλο που στη λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου δραστηριοποιείται ο μεγαλύτερος αριθμός αλιευτικών σκαφών του νομού.

Τώρα, πέραν της αναγνωρισμένης αξίας των υγροτόπων (βιολογική-αλιευτική-αντιπλημμυρική-κλιματική-πολιτιστική κλπ.), η δυναμική της λιμνοθάλασσας προσδιορίζεται πλέον από την αποτελεσματικότητα της διασφάλισης των φυσικών της χαρακτηριστικών, στο βαθμό που διατηρήθηκαν μετά από τόσες ανθρώπινες παρεμβάσεις.

Αφού ο άνθρωπος κατάφερε τα πάντα για να υποβαθμίσει το φυσικό δημιούργημα, καλείται τώρα να αντισταθμίσει την υποβάθμιση που προκάλεσε με την εξυγίανση της λιμνοθάλασσας, τη διασφάλιση της αισθητικής της υπεροχής και την ήπια διαχείριση του οικοσυστήματός της. Απώτερος σκοπός να διατηρηθεί ο υγρότοπος ως ένα οικοσύστημα που προσδιόρισε την περιοχή, αλλά και ως εγγύηση της βιωσιμότητας του παγκόσμιου οικοσυστήματος, καθώς θεωρείται πλέον δεδομένο πως οποιαδήποτε επιβάρυνση σε ένα σημείο της Γης επηρεάζει τη φυσική κατάσταση όλου του Πλανήτη.

Εσοδεντικό στόμιο στη λιμνοθάλασσα της Κλείσφας για την ανανέωση των υδάτων της με νερό από την ανοικτή θάλασσα του Πατραϊκού κόλπου.

Έχουμε φτάσει σε σημείο καμπής: οι λουρονησίδες υποχωρούν, οι ακτές συρρικνώνονται, οι βιολογικοί πληθυσμοί μειώνονται, οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές που υποστήριξε η λισα ατονούν. Σε παγκόσμιο επίπεδο επιχειρείται η αναστολή κάθε δράσης ή παράγοντα που υποβαθμίζει το περιβάλλον, ενώ ενθαρρύνεται η λήψη μέτρων για την προστασία του.

Η λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου υπόκειται στο θεσμικό καθεστώς που υπαγορεύεται από τη Διεθνή Σύμβαση Ramsar (1971). Επίσης προστατεύεται από Οδηγίες της ΕΟΚ και από την Κοινή Υπουργική Απόφαση 1319/93 (ΚΥΑ), η οποία εκδόθηκε σε εφαρμογή της σύμβασης Ramsar. Έχει ενταχθεί στο δίκτυο Natura και έχει χαρακτηριστεί ως «Εθνικό Πάρκο», ενώ το 2003 συστήθηκε Φορέας Διαχείρισης με σκοπό την προστασία, διαχείριση και ανάδειξη της φύσης και του τοπίου, ως φυσικής κληρονομιάς και πολύτιμου εθνικού φυσικού πόρου. Τμήματα του υγρότοπου έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα μνημεία της φύσης και καταφύγια θηραμάτων, ενώ επίσης στον υγρότοπο περιλαμβάνονται το βιογενετικό απόθεμα του δάσους του Φράξου, Περιοχές Προστασίας της Φύσης και Περιοχές Απόλυτης Προστασίας της Φύσης.

Παρ' όλα αυτά, δεν έχουν εκλείψει εικόνες με τουφεκισμένα θαλασσοπούλια στη λισσα ούτε παράνομες απορρίψεις σκουπιδιών ή κρούσματα διαφθοράς και κερδοσκοπίας των δημόσιων λειτουργιών. Αποδεικνύεται στην πράξη πως οι νόμοι, οι συνθήκες και οι ρυθμίσεις δεν αρκούν από μόνοι τους για να προστατευτεί η φύση. Έχει επισημανθεί η αναγκαιότητα ανάπτυξης περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών, που θα επιτευχθεί μέσω της ενημέρωσής τους για τις λειτουργίες και την αξία των υγροτόπων, ώστε σε δεύτερο επίπεδο να υπάρξει και η εναισθητοποίησή τους σε θέματα προστασίας της φύσης. Για το σκοπό αυτό λειτουργεί Κέντρο Πληροφόρησης στην περιοχή, ενώ προς την ίδια κατεύθυνση δραστηριοποιείται από το 2007 και το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μεσολογγίου, υλοποιώντας δύο σχετικά προγράμματα, το ένα για τη λισσα και το άλλο για τις Αλυκές, ως ένα επιμέρους οικοσύστημα της λισσας που υποστηρίζει ιδιαίτερη βιοποικιλότητα.

Για μας που βιώνουμε τη λιμνοθάλασσα, καθώς η καθημερινότητά μας περνάει μέσα από αυτή και δεχόμαστε τις επιδράσεις της, η ομορφιά της παραπέμπει ακόμα στο θαύμα της δημιουργίας. Η εναλλαγή του τοπίου συναγωνίζεται την ποικιλία των χρωμάτων της, το βουητό των φτερωτών ενοίκων της, σε πλήρη αρμονία και εξάρτηση από τον ένυδρο κόσμο των κλοερών λειμώνων της, συνθέτουν το σκηνικό του κύκλου της ζωής, όπου τα πάντα υπόκεινται στον υπέρτατο νόμο της αλληλεπίδρασης και της αλληλεξάρτησης.

Η παρουσία ακόμα τόσων βιολογικών ειδών, η εικόνα των διβαριών και των ψαράδων να πρωταγωνιστούν ακόμα στον τόπο ορίζοντας και την ταυτότητά του, αποτελούν εγγύηση ότι η ζωή είναι η υπέρτατη αξία, η οποία μπορεί να κλυδωνίζεται από άναρχες πιέσεις, μπορεί ωστόσο μέσα από μηχανισμούς προσαρμογής να αναβιώνει και να κυριαρχεί.

*Το πέταγμα του ερωδιού, της αλκνόνας και των φοινικόπτε-
ρων στη λιμνοθάλασσα συμβολίζει ταυτόχρονα δυο πράγματα:
πρώτα, την πλούσια βιοποικιλότητα που υποστηρίζει ακόμα ο
υγρότοπος και που εγγυάται τη συνέχιση της ζωής, και δεύτερον
ότι η ομορφιά είναι μέτρο και σκοπός μαζί.*

*Θα έχουμε πετύχει όταν τα καθοδικά ιλνοφόρα ρεύματα του
Αχελώου συναντήσουν ξανά τη δύναμη του ανέμου στα ανοιχτά
του Ιονίου, και από τη σύγκρουση με τα θαλάσσια ρεύματα ανα-
δυθούν ξανά καινούριες αμμουδιές-λουρονησίδες, για να αγκαλιά-
σουν με ασφάλεια τον κόσμο της λιμνοθάλασσας. Θα έχουμε πε-
τύχει, όταν οι φυσικές δυνάμεις θα έχουν αφεθεί ξανά στη δράση
τους, έχοντας νικήσει τη φθορά με τον πολιτισμό μας.*

Βιβλιογραφία

Αλεξανδροπούλου Σπυριδούλα, «ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ», τόμος 237, Αθήνα 2000

Αλεξανδροπούλου Σπυριδούλα, «Νότια Αιτωλία και το οδικό δίκτυο», Αθήνα 1993

ΑΜΦΙΒΙΟΝ, περιοδική έκδοση του Ελληνικού Κέντρου Βιοτόπων-Υγροτόπων, τεύχος 31, Θεσσαλονίκη 2000

Βενιαμίν εκ Τουδέλης, «Το βιβλίο των ταξιδιωτών», εκδ. Στοχαστής, Αθήνα 1994

Βλασσόπουλος Νίκος, «Το Ναυτικό του Μεσολογγίου τον 18ο αιώνα», εκδ. Τζέι και Τζέι Ελλάς, Πειραιάς, 2005

Γιαννακοπούλου Κ.Ελένη, «Γαλλοελληνική εκμετάλλευση δασών στη Δυτική Ελλάδα (1710-1792)», διδακτορική διατριβή, τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, ημερ. εγκρ. 24 Μαΐου 1982

Δελτίο της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας, том XXXVI, 2004
«Μορφολογική αποτύπωση του πυθμένα της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου με την χρήση ΓΣΠ και διαστημικών φωτογραφιών»,
Πρακτικά 10ου Διεθνούς Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη Απρίλιος 2004

Εθνική Τράπεζα Ελλάδος, «ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ», Αθήνα 1976

Κανίνας Σπύρος, «Μεσολόγγι. Δύο κεφάλαια της ιστορίας του: η παιδεία κατά την Τουρκοκρατία και την επανάσταση. Η δικαιοσύνη 1821-1826», Μεσολόγγι 1992

Κοινή Υπουργική Απόφαση (ΚΥΑ) 1319/93

Κοκοσούλας Γ. Ι. «Μεσολόγγι, 1830-1990», Μεσολόγγι 1990

Κολόμβας Α. Νικόλαος, «Μεσολόγγι και Αιτωλικό κατά τη Βενετοκρατία στη Δυτική Ελλάδα (1684-1699)», εκδ. Συλλόγου Ιστορικών Μελετών Ιερού Αγώνος εις την Στερραϊν Ελλάδα, Αθήνα 2009

Λαγκαδινού Μαρία, «Ειδική Περιβαλλοντική - Οικιστική Μελέτη του Συμπλέγματος Λιμνοθαλασσών Μεσολογγίου – Αιτωλικού με χρήση Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών (G.I.S.)», μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών- Σχολή Θετικών Επιστημών-Τμήμα Βιολογίας ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας, Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υγροτόπων, «ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΥΓΡΟΤΟΠΟΙ», 1996

Μπάδα Κωνσταντίνα, «Ο κόσμος της εργασίας. Οι ψαράδες της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου (18ος - 20ος αιώνας)», εκδ.Πλέθρον, Αθήνα 2004

Πέτρον Νίκος, «Αχελώος», εκδ. ΚΟΑΝ, Αθήνα, 2001

Πουκεβίλ, «Το ταξίδι στην Ελλάδα(Στεραιά Ελλάδα, Αττική, Κόρινθος)», Αθήνα 1995

Πριόβολος Ευθύμιος, «Η Αιτωλοακαρνανία με τα μάτια των περιηγητών», εκδ. Αιτωλοακαρνανικός Τύπος, Αθήνα, 2004

Σπάλα Καλλιόπη, «Οικολογία-Διαχείριση και Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος», Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών-Σχολή Θετικών Επιστημών-Τμήμα Βιολογίας, Πάτρα 2007

Στασινόπουλου Κ. Α., «Το Μεσολόγγι», Αθήνα 1926

Στράβων, «Γεωγραφικά», τομ. 10ος , εκδ. Κάκτος

Τσελεμπί Εβλιά, «Ταξίδι στην Ελλάδα»,εκδ. Εκάτη, Αθήνα 1991

ΥΠΕΧΩΔΕ, «Ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη Συμπλέγματος Υγροτόπων Μεσολογγίου-Αιτωλικού», Αθήνα 1999

Φωτογραφίες Έκδοσης

Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Αιτωλοακαρνανίας

(σελ. 13 - 14 - 15 - 32 - 34 - 45)

Αερολέσχη Ι.Π. Μεσολογγίου

(σελ. 31)

Βασίλης Αρτίκος

(σελ. 18 - 38 - 40 - 41 - 43)

Όλγα Γιαννακογεώργου

(σελ. 16 - 17 - 19 - 25 (κάτω) - 26 (πάνω - κάτω) - 27 (πάνω) - 28 - 29 - 35 - 36 - 37 - 42)

Η φωτογραφία της σελ. 24 προέρχεται από την έκδοση της Εθνικής Τράπεζας Ελλάδας «ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ». Οι φωτογραφίες των σελ. 25 (πάνω) & 27 (κάτω) ανήκουν στην έκδοση του Γ.Ι. Κοκοσούλα «Μεσολόγγι 1830 - 1990». Η φωτογραφία της σελ. 20 προέρχεται από την ηλεκτρονική διεύθυνση konstantinosdavanelos.blogspot.com. Οι χάρτες είναι από το google earth με τις αναγκαίες προσαρμογές.

Ευχαριστούμε θερμά για την ευγενική παραχώρηση του φωτογραφικού τους αρχείου, προκειμένου να υποστηριχθεί οπτικά η συγκεκριμένη εργασία, καθώς θεωρούμε καθοριστική τη συμβολή της τέχνης της φωτογραφίας στην προσπάθεια ανάδειξης του περιβαλλοντικού μας πλούτου και της ευαισθητοποίησης των πολιτών προς την κατεύθυνση της προστασίας και της διαφύλαξής του.

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΙΕΡΗ ΠΟΛΗ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
2009

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΙΕΡΗ ΠΟΛΗ ΜΕΣΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
2009

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το παρόν χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Πράξης «ΚΕΝΤΡΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΚΠΕ)-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ», το οποίο υλοποιείται μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ» με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ISBN 978-960-98899-4-0